

**בבא מציעא מז**

**עניין: דבר תורה מעות קונות או משיכה קונה**

**רש"ר הירש פרשת בהר, במדבר כה, יד**

אם אין אנחנו טיעים, הרי שיטה זו באה להבליט את ההבדל שבין שני התחומים השונים עקרונית: בין תחים הטבע, שבי האדם מתייחס אל החפצים, לבין זירת המשפט, הקובעת את היחס שבין אדם לחבירי. שם, בתחים הטבע, האדם מתייחס אל החפץ שאין לו זיקת בעלים ואישיות; ורק שם הכוח של תפיסת החפץ הוא מקור של זכות. יאילו כאן, בנכס הקנוי לבעליו, הרי החפץ בטל באישיות; וכאן תפיסת החפץ לא תסייע לקניין בעלית, אף לא בדרך השלמה. בתחים היחסים שבין אדם לחבירו רק הזכות היא מקור של בעלית. עם קניין הזכות נקנה גם החפץ בכל מקום שהוא; והרי הוא עובר מיד לבעליו החדשים. קניין הזכות וקניין הבעלית חופפים מכל בחינה. אולם הזכות נקנית על-ידי קבלת הדמים מידי הלוקח; ובאותה שעה גם החפץ עובר לבעלותו: „דבר תורה מעות קונות“. הנה זה האידיאל המשפטי של המדינה היהודית; אך אין חזון זה יכול להתגשם, אלא אם כן כל אדם זהיר בממון חבירו כבשלו, ונמצא שרכוש הלוקח, שעודנו ברשות המוכר, משתמר בידי המוכר כרכושו הוא. יחכמים היו סבורים, שאי אפשר להשתית את המסחר הכללי על זהירות כגון זו בדיני ממונות; משום כך החזירו גם את המסחר היהודי אל נקודת המעמד של בני נח ותיקני, שגם כאן רק משיכה קונה במיטלטלין — „גזירה שמא יאמר לו נשרפי חטיף בעליה“. על המעמד החוקי והמשמעות של תקנות חכמים — שסמכותם רחבה בייחוד בדיני ממונות — ראה פי' דברים יז, ייא.

אם נבקש את המקור לכל זכות בעלות, נמצא שהבסיס לכל בעלית היא מאמר ה': „וכבשה“ (בראשית א, כח); כי ה', שהיא קונה שמים וארץ, שם את האדם בארץ על מנת ש„יכבשנה“; הווה אימר: על מנת שיזכה בה תוך כדי הפעלת כוחו. מעתה זה המשפט המקורי של הקניין: האדם ניגש אל הטבע החופשי, שעדיין לא זכה בו אדם; יהי הוא מביא משם חפץ לתחום כיחו ימביע את רצונו לזכות בו; או רצון זה מובן ומוכח מאליו. באותה שעה הרי החפץ נעשה „שלו“, על-פי רצונו המפורש של קונהו הקדמון. שאר בני אדם חייבים לכבד את בעלותו על החפץ, יאין הם יכולים לזכות בו בלא רצונו. נמצאת אומר: בחפצי הפקר — הכות („כבישה“) מקנה זכות; ובלשון ההלכה: „משיכה“ או „הגבהה“ מביאה לידי בעלית. אולם גם כאן לא עצם הכוח הוא מקור הזכות, אלא גם כאן הכוח מקנה זכות רק מפני שקדמה לו הבעת רצון של הקונה הקדמון. מושג הבעלות מבוסס אפוא על יחסים אישיים ועל יחסים של חפץ. יחסים אישיים: רצון הקונה הקדמון ורצון הקונה מידי; יחסים של חפץ: תפיסתו של החפץ. והיה אפשר להסיק מכאן, שיש לדון כך גם בתחום יחסי הבריות: הבעלות תעביר מאיש לאיש באותה דרך עצמה — על-ידי תפיסת החפץ בידי הזוכה בו, אחרי הבעת רצונו של הבעלים המתחלפים (הבעלים הקודמים והבעלים של עכשיו). יזו היא באמת שיטתי של ריש לקיש, האומר: מיטלטלין נקנין במשיכה מן התורה. כנגד זה לשיטת ר' יוחנן, הרי דרך זו של קניין בעלות נוהגת מן התורה רק בעולם של בני נח; ואליו באידיאל של מדינת-המשפט היהודית אין הבעלית נקנית אלא בכסף (בכירות יג ע"ב).